

Het Evoluon werd in 1966 geopend ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Philips, als museum voor techniek. Tegenwoordig wordt het gebruikt voor vergaderingen, exposities en evenementen. Samen met het voormalige hoofdkantoor van Philips en het Hallencomplex Werktuigbouwkunde van de TU Eindhoven heeft het sinds maart de status van rijksbeschermd monument.

*De Lichtstad is licht
Niet licht als een veertje
Dat Eindhoven licht is
Dat ligt aan een peertje*

(Freek de Jonge)

Eindhoven

EEN COMPLETE STAD

Hoe heeft Eindhoven de afgelopen jaren ondanks de crisis kunnen veranderen van een grijze company town in een stad waar 'het' gebeurt? Dat verhaal begint bij een peertje. En dat werd niet voor niets juist hier gemaakt.

Mayke van Dinter
Urban Story

Wat in Eindhoven is gebeurd, heeft alles te maken met de Zuidoost-Brabantse cultuur, die wortelt in zandgrond. Die grond bracht de plattelandsbevolking weinig op. Daarom zochten veel boerengezinnen extra inkomen in huisnijverheid en vormden ze collectieven als de Boerenbond en de Boerenleenbank. Dit was na de oorlog een uitstekende voedings-

bodem voor industrialisatie. Bedrijven kwamen graag naar dit deel van Brabant omdat er een sfeer heerste van hard werken, ambacht en boerenverstand. Er was bovendien veel respect voor meneer pastoor, meneer de dokter, meneer de directeur. Maar hoe hard Eindhoven ook groeide, de dorpscultuur bleef belangrijk. Hoe groot de bedrijven ook werden, het bleven familiebedrijven – gerund door families, en aanvoelend als een familie waar werknemers hun leven lang bleven en verzorgd werden.

PHILIPSSTAD

In 1891 kocht Gerard Philips een fabriekje aan de Emmasingel in Eindhoven. Hier vond hij gezagsgetrouwe werknemers, lagere lonen en een goede spoorverbinding. Vanaf het moment dat zijn broer Anton zich ermee ging bemoeien, een echte verkoper, ging het lopen. De broers spoorden elkaar aan tot grote prestaties: Anton wilde meer verkopen dan Gerard kon produceren, en andersom. Rond de eeuwwisseling hadden ze een grote fabriek met honderden werknemers. Vooral door het uitstekende verkoopnetwerk van Anton werd hun positie steeds sterker.

In die periode bleek er niet genoeg huisvesting voor werknemers van buiten Eindhoven. Philips richtte een woningbouwvereniging op en liet uiteindelijk 35.000 woningen bouwen voor de eigen werknemers. In 1920 was de behoefte aan ruimte zo sterk dat Eindhoven met buurgemeenten Gestel, Woensel, Strijp, Tongelre en Stratum werd samengevoegd tot één gemeente Eindhoven (Groot Eindhoven).

Zoals veel grote bedrijven in die tijd zorgde Philips behalve voor werk en huisvesting ook voor scholen en ontspanning in verenigingen. Eindhoven kreeg een schouwburg, een ontspanningscentrum en een voetbalstadion. Werknemers konden terecht in eigen winkels. Philips drukte zo een enorm stempel op de stad.

Buiten de gloeilamp bedacht en verkocht Philips vele andere technische producten zoals radio's, televisies en scheerapparaten. Het onderzoek naar nieuwe, betere producten stond nooit stil. Uit Eindhoven kwamen de eerste tv-uitzending, de eerste radioverbinding met Nederlands-Indië, de eerste Nederlands gesproken film. Ook het cassettebandje en de compact disk zijn uitgevonden in Eindhovense laboratoria.

Philips bloeide, de stad profiteerde. Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het concern werd het Evoluon gebouwd als expositieruimte voor Philipsproducten. In die periode startte ook de Technische Hogeschool, nu Technische Universiteit Eindhoven – een belangrijke stap voor de regio Eindhoven in de ontwikkeling van maakindustrie naar kennisindustrie.

In de jaren 70 braken er andere tijden aan en Philips raakte in zwaar weer. Onder leiding van Jan Timmer werd Operatie Centurion in gang gezet: de productie naar lagelonenlanden, afstoting van dochterbedrijven, verzelfstandiging van kennis. Er vielen in totaal 50.000 banen weg, waarvan 8000 in de regio Eindhoven. Het eens bloeiende industrieterrein Strijp-S ging van 10.000 naar 1100 werknemers en veranderde in een soort spookstad.

Eind jaren 90 besloot Philips het hoofdkantoor te verplaatsen naar Amsterdam. De stad was in rep en roer; dit mocht niet gebeuren. Eindhoven verloor uiteindelijk wel het hoofdkantoor, maar ter compensatie werd er geïnvesteerd in een nieuwe technologische campus op het NatLabterrein van Philips. Voor Eindhoven betekende dit behoud van werkgelegenheid én een nieuw bedrijventerrein binnen de gemeentegrenzen met prachtige mogelijkheden voor verdere ontwikkeling.

BRAINPORT

De gemeente ging op zoek naar een breder economisch profiel. De stad moest een knooppunt worden van culturele, recreatieve, educatieve, sociale en economische voorzieningen. Eindhoven als *complete stad*, met een grootstedelijke identiteit. Na de eeuwwisseling werd de nieuwe lijfspreuk van de stad: 'Leading in technology'.

Dankzij een fanatieke lobby in Den Haag kreeg de regio Eindhoven in 2004 de landelijke status van *Brainport* – naast *Seaport* Rotterdam en *Airport* Schiphol. Een uitstekende basis om samen met kennisinstellingen en bedrijfsleven en gesteund door regio,

provincie en Rijk te werken aan de ambitie van een toptechnologie-regio. Dat betekende niet alleen werken aan de vestiging van bedrijven maar ook aan sterke voorzieningen voor cultuur en recreatie, huisvesting en meer. Daarbij hoort een bruisende binnenstad en meer werkgelegenheid in de voor Eindhoven nog nieuwe sector toerisme en vrije tijd.

Eindhoven is nu definitief geen *company town* meer. Alle regionale clusters van kennisintensieve bedrijvigheid zijn van groot belang voor Brainport – niet alleen Philips. In Brainport draait alles om het maken en verkopen van de producten van morgen. Dit is het resultaat van samenwerking, regionaal en internationaal, interdisciplinair, zelfs onder concurrenten. Uniek is vooral de *triple helix*: een samenwerking tussen bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen en de overheid (zie ook Koen Frenken op pag. 19). Deze legt de basis voor een goed ondernemersklimaat voor grote én kleinere bedrijven.

In 2011 kreeg de regio de internationale titel 'Intelligent Community of the Year' en mocht zich dus een jaar lang de slimste regio van de wereld noemen.

HIGH TECH CAMPUS

Een fysieke pijler van Brainport is de High Tech Campus – in 1998 gestart als bundeling van Philips-activiteiten rond Philips Research, maar sinds 2003 ook open voor andere bedrijven. De campus bestaat uit hoogwaardige technologische ondernemingen. Gelegen aan de rand van de stad is de campus uitstekend bereikbaar. Er zijn allerlei voorzieningen, van parkeren, horeca en kinderopvang tot laboratoria en *cleanrooms*. Er wordt vaak samenwerking gezocht door de bedrijven, bijvoorbeeld in het gedeelde gebruik

FOTO: MAYKE VAN DINTER

Boven:
De High Tech Campus.

Rechts: AreaFiftyOne
skatepark in Strijp-S.

FOTO: RABAN HAAJIK

van speciale (dure) faciliteiten. Het is totaal niet vreemd om met concurrenten te praten of samen te werken. Vooral onderzoekswerk heeft enorm veel baat bij kruisbestuiving en open communicatie. Inmiddels zitten er meer dan 100 bedrijven en instituten, van *start-up* tot multinational. Op de campus werken zo'n 8000 onderzoekers, ontwikkelaars en ondernemers van allerlei nationaliteiten aan toekomstige technologieën en producten. De High Tech Campus én de stad Eindhoven hebben een grote aantrekkingskracht op internationale kenniswerkers.

STRIJP-S

Hoe het vertrek van Philips uit binnenstad en Strijp de regio unieke nieuwe kansen heeft opgeleverd, is zichtbaar in de ontwikkeling van Strijp-S. Een terrein van 27 hectare is de afgelopen jaren getransformeerd van een 'verboden stad' tot een zeer trendy en open centrumgebied in Brainport Eindhoven. Alles ademt creativiteit, design en originaliteit, maar vooral hoogstedelijkheid. Tegelijkertijd gebeurt het wel op een Eindhovense, toegankelijke en gezellige manier.

Bij de ontwikkeling van Strijp-S is weer samenwerking gezocht in de triple helix. De herontwikkeling wordt geleid vanuit een publiek-private samenwerking tussen VolkerWessels en de gemeente Eindhoven. Uitgangspunt voor de herontwikkeling is de kracht van

bestaande situatie. De industriële sfeer van de fabrieksgebouwen wordt gekoesterd. Het gebied blijft monumentaal maar biedt plaats aan nieuwe woon-, horeca- en retailconcepten. Dankzij de mix van functies is er altijd iets te doen, altijd activiteit. De pioniers zijn de afgelopen jaren uitgegroeid tot volwassen bedrijven. Sinds dit jaar wonen er ook mensen, wat nog meer levendigheid geeft. De winkels, horeca en culturele voorzieningen zijn allesbehalve standaard en voegen duidelijk toe aan de sfeer.

SAMENWERKING

Eindhoven leek in de jaren 90 te imploderen door het vertrek van haar grootste werkgever Philips en het faillissement van DAF. Maar toen gebeurde er iets bijzonders. Cruciaal voor het huidige succes is de samenwerking, de triple helix van bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen en de overheid. Deze bonte groep mensen heeft samen gezocht naar de kansen voor herontwikkeling. Binnen het totaalconcept van Brainport kan de hele regio zich verder ontwikkelen tot een technologieregio met internationaal aanzien. Waar de landelijke politiek nog steeds inzet op Nederland als een handelsland en transportland, is Zuidoost-Brabant volop bezig met innovatie en productie, met (high)technologie en maakindustrie. Het lijkt erop dat hier gezamenlijk een slimme keus is gemaakt met veel toekomstperspectief.

Ik begon met een gedicht van Freek de Jonge en eindig met een gevleugelde uitspraak van Theo Maassen: 'Het enige goede dat uit Amsterdam komt, is de trein naar Eindhoven.' •

BRONNEN

- *Eindhovens Dagblad* 2012. Van hooi tot hightech, honderd jaar ontwikkeling in Zuidoost-Brabant.
- Kantelberg, A. 2013. *Het wonder van Eindhoven*.
- Urban Affairs/VHP 2006. *Het geniale landschap. Ruimtelijke scenario's voor Brainport*.
- TRUDO 2007. *Old buildings, new ideas, de Driehoek Strijp-S*.
- Verheul, W.J. 2012. *Stedelijke iconen, het ontstaan van beeldbepalende projecten tussen betoog en beton*.
- www.brainport.nl
- www.hightechcampus.com

OP NAAR BRAINPORT 2.0

Koen Frenken

Eindhoven Centre for Innovation Studies (ECIS),
School of Innovation Sciences, Eindhoven University of Technology

Het belang van regio's voor innovatie wordt vaak verklaard uit de noodzaak van geografische nabijheid. Sociale netwerken zijn echter minstens zo belangrijk – en die zijn niet per se gebaseerd op fysieke nabijheid. Een regio kan netwerken wel stimuleren. Drie ideeën voor Brainport Eindhoven.

Innovatie vindt steeds vaker plaats in complexe samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, overheden, universiteiten en andere betrokkenen: de *triple-helix* die wetenschap, politiek en bedrijfsleven samenbrengt. In Nederland is Brainport Eindhoven een goed voorbeeld van een innovatieve regio. Denk ook aan Wageningen met de landbouwuniversiteit als spil, en Leiden met een flink biotechnologiecluster.

Geografen verklaren het belang van regio's voor innovatie uit de noodzaak van 'geografische nabijheid'. Als veel kenniswerkers dicht bij elkaar wonen en werken, zou dat bevorderlijk zijn voor kenniscreatie en ideeënuitswisseling. Immers, samenwerking gedijt vooral goed als mensen elkaar herhaaldelijk *face to face* kunnen ontmoeten. Op deze manier kunnen ze van elkaar leren en ontstaat er vertrouwen, wat de samenwerking weer bevordert. Ook kunnen er spontane interacties ontstaan tijdens allerhande samenkomsten; ontmoetingen die niet snel op internet zullen plaatsvinden.

SOCIALE NETWERKEN

De Nederlandse geograaf Ron Boschma wees er in 2005 op dat enkel geografische nabijheid niet voldoende is om innovatieprocessen uit te lokken. Het is best mogelijk dat partijen in dezelfde regio elkaar niet weten te vinden. Er kan zelfs sprake zijn van rivaliteit – zowel op markten als richting de overheid.

Volgens Boschma zijn vooral sociale netwerken belangrijk voor het ontstaan en slagen van samenwerking. Netwerken creëren 'sociale nabijheid'. Zakelijke contacten worden zo sneller gelegd en mensen zijn dan in beginsel coöperatief ingesteld. Ook zijn mensen sneller bereid kennis te delen op basis van wederkerigheid. Dit zou wel eens een belangrijke oorzaak kunnen zijn van het succes van Brainport Eindhoven. Veel mensen daar kennen elkaar van een gemeenschappelijk verleden bij Philips, TU Eindhoven of andere organisaties.

Sociale netwerken vallen niet een-op-een samen met geografische nabijheid. Zo kunnen mensen die in verschillende regio's wonen, elkaar goed leren kennen op congressen en beurzen die ze frequenteren. In dat geval spreekt men wel van tijdelijke nabijheid. Of neem voormalige medewerkers. Als mensen van baan wisselen en naar een andere regio verhuizen, houden ze vaak

Conference Center The Strip, 'brainstorm en presentatielocatie' voor de High Tech Campus Eindhoven.

Natasha Dillen, manager operations Conference Center: 'Je weet nooit wie je hier tegen het lijf loopt.'

We hebben al menig vooraanstaand wetenschapper, politicus en *captain of industry* van over de hele wereld mogen verwelkomen.'

nog contact met oud-collega's. Dus wanneer talenten de regio verlaten, is dat een kans nieuwe verbindingen te leggen met andere regio's.

FACILITEREN

Vanuit het perspectief van sociale netwerken zou de stad Eindhoven, en de hele regio Brainport, moeten zorgen voor goede fysieke verbindingen over land en door de lucht. Immers, als *face to face*-contact zo belangrijk is voor het opzetten en onderhouden van netwerken en samenwerkingsverbanden, dienen de barrières zo klein mogelijk te zijn. Het is dus positief dat de luchthaven van Eindhoven zo snel groeit en hiermee de internationale vertakkingen van de regio versterkt. Ook is het goed dat het station eindelijk grondig wordt aangepakt.

De TU Eindhoven zou een veel actiever en professioneler alumni-beleid kunnen voeren. Oud-studenten bieden de universiteit, en daarmee de hele regio, 'relationeel kapitaal'. Door hen te blijven betrekken bij de universiteit via mailings, sociale media en evenementen, blijven de netwerken in stand. Ook de contacten tussen Nederlandse en (snel in aantal groeiende) buitenlandse studenten kunnen worden verbeterd. Zij zijn de toekomstige ambassadeurs van de TU en Brainport buiten Nederland.

De stad Eindhoven zou meer initiatieven kunnen ontplooiën om nieuwe sociale netwerken te creëren, bijvoorbeeld door zich nog nadrukkelijker te profileren als congresstad. Ook zou de stad spontane ontmoetingen kunnen aanjagen door meer culturele en sportieve evenementen. De gemeente en de provincie doen hier al het nodige aan. Denk aan de poging om Culturele hoofdstad van Europa de worden.

Brainport Eindhoven is niet alleen een plek, maar veel meer een netwerk tussen kenniswerkers binnen en buiten de regio, binnen en buiten organisaties, binnen en tussen culturen, en binnen en tussen generaties. *Let's network*. Op naar een Brainport 2.0! •